

ศาสตร์พระราชากับการพึ่งตนเอง*

The King's Philosophy with the Self-reliant

พระครูวิบูลส์อวต (สมหมาย อาสโป/โนนน้อย) และพระมหามิตร จิตปญโญ
Phrakhru Wibunsilaprot (Somma Arsapo/Nonnoy) and Phramaha Mit Thitapanyo
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khan Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: pmahamit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับการพึ่งตนเองศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่ช่วยให้ประชาชนคนไทยมีความสุขคู่คุณธรรม โดยสอนให้คนดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พอเพียง อยู่ในโลกลอย่างมีความสุขศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่คงอยู่คู่แผ่นดินไทยนั้นครอบคลุมทั้ง “พระราชดำริ” คือ แนวคิดและปรัชญา “พระราชดำรัส” คือ คำสั่งสอน ตักเตือน ให้สติ “พระราชกรณียกิจ” คือ หลักการทรงงานและ “พระราชจริยวัตร” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมา ซึ่งปวงพสกนิกรชาวไทยได้น้อมนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตนการพึ่งตนเองคือมีความสามารถในการกำหนดชีวิตตนเองและช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพยายามลดการพึ่งพาภายนอกในด้านต่างๆ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านเทคโนโลยี 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านจิตใจ 5) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชาศาสตร์; การพึ่งตนเอง; มีความสุข

Abstract

This article has studied the science about the King and self-reliance. Cardinal health is the science that makes people happy, Thailand and morality. By teaching people to live happily enough in a world very happy. Cardinal health the pair remain in Thailand that covers the “royal” is a concept and philosophy. “His Majesty” is preaching caution to consciousness “Royal” is the shape and “royal Hriiwatr” of King USA Cummins

---

*ได้รับบทความ: 3 ธันวาคม 2561; แก้ไขบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2562; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2562

Received: December 3, 2018; Revised: February 12, 2019; Accepted: December 25, 2019

Navy King Bhumibol Adulyadej Rama 9 through 70 years ago is. the entire population of Thailand Has adopted a positive role model to behave. Self-reliance is the ability to define their own lives and self-help as much as I have. And to reduce dependence on external aspects of the 5 areas: 1) technology, 2) economics, 3) environment and natural resources, 4) the psychological 5) the social and cultural.

Keywords: The King’s Philosophy; Self-Reliant; happily

1. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อความอยู่ดีกินดีและความผาสุกของพสกนิกรชาวไทย พระราชกรณียกิจและโครงการในพระราชดำริต่างๆ ล้วนเปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถ มีความเป็นเหตุเป็นผล สามารถแก้ไขปัญหารวมถึงสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่นั้นๆ ได้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในแง่ของศาสตร์และศิลป์ คือ หลักคิดและวิธีการ อันสามารถยึดถือเป็นหลักการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดจนพระบรมราโชวาทที่ได้พระราชทานแก่พสกนิกรในโอกาสต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักให้ยึดถือปฏิบัติได้เพื่อความเจริญมั่นคงและสันติสุข เช่น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน และหลักแห่งความรู้รักสามัคคี เป็นต้น ข้อเรียนรู้อันหลายนี้สามารถสรุปใจความและนำมาเรียงร้อยเพื่อใช้เป็นศาสตร์ในการสร้างความเจริญและความยั่งยืนแก่ผืนแผ่นดิน เราเรียกศาสตร์นี้ว่าศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชชาติที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานไว้ให้แก่ปวงชนชาวไทย ไม่ใช่เฉพาะ

พสกนิกรของพระองค์ท่านเท่านั้นที่ประจักษ์แจ้งเห็นจริง แต่คนทั่วโลกยังยอมรับว่า เป็นวิถีชีวิตที่สร้างความเป็นดีอยู่ดี พอดี มีสุข จึงได้ศึกษาศาสตร์พระราชชาติและหลักการของศาสตร์พระราชชาติ

ดังนั้น ผู้เขียนมีความประสงค์จะนำเสนอการนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่อง หลักการพึ่งตนเองที่สอนให้คนเรารู้จักพอประมาณ ความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักความมีเหตุผลและพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ซึ่งหากบุคคลได้นำไปประพฤติปฏิบัติ ก็จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้

2. ความหมายของศาสตร์พระราชชาติและหลักการของศาสตร์พระราชชาติ

ความหมายของศาสตร์พระราชชาติศาสตร์พระราชชาติ คือภูมิปัญญาของพระราชชาติ (king wisdom) รัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงทดลองใช้ นำไปปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จแล้วจึงนำไปบอกแนะนำให้พสกนิกรของพระองค์นำไปใช้ ศาสตร์พระราชชาติ หมายถึง พระราชดำริ (King Initiate) พระราชดำรัส พระบรมราโชวาทที่ได้มีการนำไป

ปฏิบัติโดยมีการประยุกต์ร่วมกับวิชาการด้านต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมนำมาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (บรรพบุรุษท่านทำไว้ดีแล้ว) และ ได้นำไปสู่การทดลองปฏิบัติหลายครั้งจนได้รับความผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ได้ เช่น โครงการพระราชดำริและสรุปขึ้นเป็นหลักการกรอบในการปฏิบัติงาน (หลักการทรงงาน) และทฤษฎีใหม่ด้านต่างๆ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ ทั้งนี้จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ศาสตร์พระราชามีอยู่ด้วยกัน 3 ด้าน ด้านการพัฒนามนุษย์ ด้านการพัฒนาและบริหาร ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู (Puyyabal, 2017 : 13-20)

1. ศาสตร์ด้านการพัฒนามนุษย์ เป็นด้านที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก โดยเริ่มด้วยการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม แล้วให้ทำหน้าที่ในการสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการพัฒนาบริหาร โดยมีคุณธรรมความเพียรเป็นพื้นฐาน

2. ศาสตร์ด้านการพัฒนาบริหารเป็นทฤษฎีใหม่ด้านต่างๆ ได้แก่ ทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ด้านการเกษตร และทฤษฎีใหม่ด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ภูมิสังคม การออกแบบภูมิ สถาปัตยกรรม โคกหนองนา โมเดล กลีกรมธรรมชาติ การพัฒนาชุมชนแนวใหม่ การบริหารจัดการแนวใหม่ การจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม มาตรฐานอุตสาหกรรมพอเพียง ฯลฯ

3. ศาสตร์ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูมีทฤษฎีใหม่ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพรวมถึง

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ภูมิปัญญาที่แตกต่างกันไปตามภูมิสังคม เช่น การแก้ปัญหาเรื่องดิน ใช้การห่มดิน แกล้งดิน ปลุกแผ่กอนุรักษ์ดินและน้ำ ป่า เก็บน้ำไว้ในดิน แก้มลิง ปลุกป่าโดยไม่ต้องปลูก บ้านเล็กในป่าใหญ่ คนอยู่ป่ายัง อนุรักษ์พันธุกรรมพืช ช่างสิบหมู่ ฯลฯ (Puyyabal, 2017 : 13-20)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง (Wattanabutr, et al., 2018 : 539-552)

ศาสตร์พระราชาก็เป็นโครงการที่ยังชีพให้ประชาชน ได้อยู่ดีกินดี ไม่ว่าจะเป็โครงการฝนหลวง ที่หล่นจากฟ้า กระทบภูเขา ผ่านท้องนา ลุ่มห่านที่ โครงการฝายชะลอความชุ่มชื้น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการแก้มลิง โครงการใช้น้ำดี ไล่น้ำเสีย โครงการกั้นห้วยพัฒนา โครงการบำบัดน้ำเสียโดยจุลินทรีย์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าโครงการเหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของเกษตรกรอันเป็นพลังทางเศรษฐกิจของชาติ พูดให้กระชับคือเรื่องปากเรื่องท้องของพสกนิกรของพระองค์นั่นเอง จะเห็นได้จากการดำเนินการ

มากกว่า 4,000 โครงการหลวง ส่วนแต่เป็นการพัฒนา ประชากรระดับรากหญ้า เพื่อยกระดับการดำรงชีพ ของประชาชนให้สูงขึ้นตามยุคสมัยและกลไกทาง สังคม ให้อยู่ดีกินดีมีความสุขตามอัตภาพเพราะ ปัจจัยพื้นฐานทางสังคมนั้นครอบครัวคือหน่วยย่อย หากครอบครัวขาดความอบอุ่นนั้นคือ สาเหตุของ ปัญหาทางสังคมที่จะตามมาการแก้ปัญหาในระดับ รากหญ้าจึงเป็นศาสตร์ของการบริหารจัดการ ประเทศที่พระองค์ทรงตระหนัก (Yathaengchat, 2017 : 19-20) และเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ตรงตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นับเป็น ความปรารถนาดีเรื่องทางปัญญาอย่างแท้จริง

3. ความสำคัญของการพึ่งตนเอง

ความหมายของการพึ่งตนเอง เสรี พงศ์พิศ กล่าวว่า การพึ่งตนเองหมายถึง ความสามารถของ คนที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็น ภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล มีความพอดี ในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะ ทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่มี สิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิต ทั้งร่างกายและจิตใจ (Phongpiti, 2004 : 17) ส่วนท่าน (Peiankham, 2007 : 27-30) กล่าวว่า การพึ่งตนเองหมายถึง ความสามารถในการดำรง ตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคงสมบูรณ์ และท่าน (P.A. Payutto, 2015 : 464) กล่าวว่า การพึ่งตนเองเป็น หลักพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เป็นการสอนให้ บุคคลเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ไม่ให้ยึดติด หรือมัวเสียเวลากับการหวังพึ่งอำนาจดล บันดาลให้เกิดโชคลาภ ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ขัด

กับหลักการพระพุทธศาสนาที่เป็นกรรมวาทและ วิริยวาท ทั้งยังเป็นเหตุให้ตนเป็นคนเฉื่อยชา ขอบงอมีงอเท้า เอาแต่นอนรอวาสนา และว่า “ถ้าหากบุคคลจะพึ่งตนเอง ก็ต้องพัฒนาตนให้เป็น ที่พึ่งให้ได้ก่อน ถ้าจะเป็นอิสระเสรีก็ต้องมีความ สามารถที่จะทำงานด้วยตนเองได้”

ดังนั้น การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถ ในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้น มีทั้งในระดับบุคคลและ ชุมชน รวมทั้งต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล โดยการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการ พึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพึ่งตนเอง (Kaewmanee, 2014 : 38-39) มีรายละเอียดดังนี้

1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี สำหรับในส่วนของ การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี นั้นจะหมายถึง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติการมี ปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยี ทางสังคม ทั้งนี้ เทคโนโลยีหมายความว่าความรวมถึงของ สมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านด้วย

2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพึ่งตนเองในด้านการผลิตการจำหน่าย และการตลาด เป็นลักษณะเศรษฐกิจแบบ พึ่งตนเองการที่ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัว เองได้ และมีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอควรมี

รายได้พอเพียงสามารถซื้อหาอาหารหรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้ หรือแม้แต่ช่วยด้านการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วด้วย การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ จึงช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับการพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาตินั้น ในที่นี้ทรัพยากรธรรมชาติหมายความรวมถึงสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหามาได้ ซึ่งการพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาตินั้น หมายถึง การมีทรัพยากรธรรมชาติความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นและความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมดสิ้นหรือไม่ให้เสียสมดุลธรรมชาติมากนัก แม้จะพึ่งตนเองได้ทางอื่นดังที่กล่าวมาแล้วบางทีก็ไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้

4. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ ในส่วนของการพึ่งตนเองได้ทางจิตใจนั้น หมายถึง การที่มีจิตใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะถือว่าคนเราเกิดมาต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก การขอความช่วยเหลือจากคนอื่นเราไม่สามารถที่จะยื่นได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังยึดถือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ รู้จักพอประมาณ มีเหตุผลและภูมิคุ้มกันกระทำการใดๆ โดยไม่ประมาท และสภาพจิตใจที่กล้าแข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพการพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในการปกครองตนเอง ในการป้องกันกิเลสตนหาไม่ไห้โลก โกรธหลง หรืออยากได้ อยากดี จนเกินความสามารถ

ของตนเอง การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจของคนในชุมชนชนบทจะทำให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้ก็เพราะคนที่พึ่งตนเองได้ทางจิตใจเป็นคนที่เข้มแข็ง ปลอดภัย และเบิกบาน มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้ พึ่งตนเองและยังเป็นคนที่รู้จักพอ ไม่มีความยากจนจนเกินไป หากมีบุคคลประเภทนี้มากขึ้นเพียงโดยอ้อมยิ่งช่วยทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น เพียงนั้น นอกจากนี้การที่บุคคลพึ่งตนเองได้ทางจิตใจยังเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่น เช่น ทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม สำหรับการพึ่งตนเองได้ทางสังคม หมายถึง การที่คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง ชยันอดทน มีความสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มของตนเองหรืออาจขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกก็ เพราะการพึ่งตนเองได้ทางสังคม ช่วยทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการใดๆ ให้บรรลุเป้าหมายด้วยตนเองหรือสามารถหาความช่วยเหลือ จากภายนอกเข้ามาช่วยทำให้ชุมชนช่วยตนเองได้ การพึ่งตนเองได้ทางสังคม เป็นเสมือนจุดสุดยอด ของการพึ่งตนเองด้านต่างๆ ของชุมชน เพราะเป็นการรวมการพึ่งตนเองได้ทางต่างๆ (R.S Burt, 1992 : 15) ทั้งหมดที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ยังมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง โดยไม่ได้หวังพึ่งพารัฐหรือองค์กรภายนอก

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองและความสำคัญนั้น คือ การที่ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีใน

การพึ่งตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ หรือทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยที่สำคัญ 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมนั่นเอง รวมถึงมีกระบวนการจัดการที่ดี มีผลให้ประชาชนภายในชุมชนมีสภาวะที่สมดุล ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

4. แนวทางการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธ ศาสนา

การพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนา หมายถึง การดำรงอยู่ การอยู่ได้ การประคับ ประคองตนเอง หรือการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่ให้เป็นภาระ ของคนอื่น ๆ โดยความหมายที่แท้จริงก็คือการพึ่ง ตนเองด้วยธรรมด้วยการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อพัฒนากาย จิตใจ และปัญญาให้สมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ตามศักยภาพของตนเอง จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพานได้ (Phramaha Yutthana Narachettho, 2013 : 25-36) หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเองเรียกว่า นาถกรรม ธรรม 10 ว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง คุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ ประกอบด้วย 1) ศีล (ความประพฤติดีงาม ระเบียบ วินัย อาชีวะบริสุทธิติ) 2) พาหุสัจจะ (การศึกษา การใฝ่หาความรู้) 3) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดี มีกัลยาณมิตร ปรีกษา) 4) โสวัจจตา (เป็นคนง่าย รับฟังเหตุผล) 5) กิงกรรมเยสุ ทุกขตา (ชวนช่วย กิจการ ทำได้สำเร็จ ฯลฯ) 6) ธัมมกามตา (รู้จัก ไคร่ ธรรม รับรู้ รับฟัง)

7) วิริยารัมภะ (ขยันหมั่นเพียร ละชั่ว ทำดี เข้มแข็ง)
8) สันตุฎฐิ (สันโดษ พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ)
9) สติ (ความมีสติ ไม่ประมาท) 10) ปัญญา (รู้คิด พิจารณา เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง) เป็น คุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จและเป็นกำลังหนุน ในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วย

แนวทางการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธ ศาสนานั้น (Mookpadit, 2004 : 115) ได้ให้ แนวทางการพึ่งตนเองว่า “พัฒนาตน” การพัฒนา ตนนี้ย่อมหมายถึงการพัฒนาตนทั้งภายนอกและ ภายใน คือ พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและมี ภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ที่จะสามารถฝึกตนให้พ้น จากห่วงโซ่ของกระแสบริโภคนิยมโดยยึดถือและ ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมตาม พื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและ สอดคล้องกับท่าน (Phramaha Mit Thitapanyo (Wanyao), 2005 : 128-133) กล่าวว่า การพัฒนา ชีวิตของคนนั้น จำเป็นต้องฝึกให้คนรู้จักพึ่งตนเอง มีความเสียสละ ไม่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ให้เป็น คนเห็นประโยชน์ส่วนรวม มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่น ในการทำงานให้สำเร็จ ซื่อสัตย์ ประหยัด ให้อภัย อดทน อดทน และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นหลัก การพัฒนาที่มุ่งเน้นในการสร้างความพออยู่พอกิน ด้วยวิธีการพึ่งตนเอง ในรูปแบบการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง พออยู่พอกิน ตามควรแก่ฐานะ แนวคิดสำคัญในการดำเนินชีวิต เริ่มต้นจากการ ควบคุมตนเอง และการบริโภคที่ปราศจากตัณหา และความโลภ แต่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาทาง จิตวิญญาณตามกระบวนการของศีล สมาธิและ

ปัญญา ยังสอดคล้องกับท่าน (P.A. Payutto, 2015 : 11-12) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับแนวคิดการพึ่งตนเองไว้ว่า ผู้ที่พึ่งตนเองได้ จะเป็นลักษณะหนึ่งที่ยั่งยืนว่า ผู้ที่พึ่งตนเองได้ จะเป็นคนที่มีส่วนร่วมที่ดีในหมู่ชนหรือเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ซึ่งคนประเภทนี้จะประกอบด้วย ลักษณะดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดก็ตามมีลักษณะที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น มักจะเป็นผู้ประพฤติธรรมได้ ซึ่งมีผลทำให้การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า แนวทางการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการพึ่งตนเองด้วยธรรมคือ ความถูกต้องความดีงาม ความเหมาะสม ด้วยการพัฒนาตนเอง การยกระดับตนเองให้ดีขึ้น ให้เจริญขึ้นจนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนมั่นคง คือการดำรงตน ประคับประคองตน การคุ้มครองตนเอง และการพัฒนาตนเองไปตามลำดับด้วยศักยภาพ คือความรู้ความสามารถ และการปฏิบัติของตนเอง

5. แนวทางการพึ่งตนเองโดยใช้ศาสตร์พระราช

แนวทางการพึ่งตนเองแห่งศาสตร์พระราช มีการแสดงถึงกระบวนการของศาสตร์พระราช เพื่อการพึ่งตนเองตามหลักการทรงงาน คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงใช้กับทั้งคน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม มีความลุ่มลึกและมีโครงการพระราชดำริหรืองานอื่นที่ทรงทำเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจนที่ประกอบไปด้วย (Wattanabutr, et al., 2018 : 542-546)

1. เข้าใจ ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ

1.1 การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วทรงสนใจค้นคว้าหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และทรงรับฟังข่าวสารจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะแผนที่ทรงตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ทุกครั้ง ที่เสด็จทอดพระเนตรสภาพพื้นที่จริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงทำเช่นนั้นมาโดยตลอด อันแสดงให้เห็นว่าทรงใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาได้อย่างลึกซึ้งซึ่งเช่นเดียวกันกับที่มีความรู้ทางสถิติศาสตร์อย่างลุ่มลึก ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้แต่เป็นผู้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างผู้มีความรู้ระมัดระวัง รอบคอบเป็นอย่างยิ่ง (Semarat, 2017 : 112-126)

1.2 การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะระบบสถิติทางการ และการการสำมะโนประชากร และสถิติศาสตร์ศึกษา ทรงมีความรู้ความเข้าใจอย่างลุ่มลึกถึงความสำคัญของการใช้สถิติในการพัฒนาทรงรับเป็นพระราชภาระในการแก้ไข้ปัญหาและวางระบบดังกล่าว

1.3 การวิเคราะห์และโครงการพระราชดำริ กว่า 4,000 โครงการอาศัยการวิเคราะห์และการวิจัย สร้างองค์ความรู้ที่มั่นใจว่าได้ผลก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง โครงการพระราชดำริโครงการหนึ่งที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยมากที่สุด มีการจัดตั้งสถานีวิจัยโครงการหลวงและสถานีเกษตรหลวงมากมาย การค้นคว้าวิจัยดังกล่าวรวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ไปจนถึงการวิจัยตลาดผลสำเร็จจากการวิจัยทำให้โครงการ

หลวงมีความก้าวหน้ามาก ทำให้แก้ปัญหาการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยบนพื้นที่สูง ทำให้คนไทยได้บริโภคสินค้าคุณภาพสูงและทดแทนการนำเข้าได้มากมาย

1.4 การทดลองจนได้ผลจริงพระตำหนักจิตรลดารโหฐานเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งขึ้น มีทั้งการเลี้ยงโคนม ทำนา ปลูกต้นยางนา ปลูกป่า ทดลองทำโรงสี ทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตถ่านชีวภาพและอื่นๆ อีกมากมาย ทั้งหมดนี้ทรงทดลองจนกว่าจะทรงมั่นใจว่าได้ผลดีจึงนำไปใช้งานได้จริง จึงทรงเผยแพร่ต่อไป

2. เข้าถึงนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ

2.1 ระเบิดจากข้างในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงต้องการให้การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างใน (Semarat, 2017 : 112-126) เป็นการให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ ซึ่งจะไม่ยั่งยืน จึงทรงเน้นการพัฒนาคน ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา หลักการในข้อนี้ตรงกับหลักวิชาการสมัยใหม่ว่าด้วยการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง ดังที่ (Kotter, 1996 : 59-67)

2.2 เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย “ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่า

ราษฎรต้องการอะไร” พระราชปราภรณ์นี้สะท้อนให้เห็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชาในการเข้าถึงแล้วจึงพัฒนาได้เป็นอย่างดีทรงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย

2.3 สร้างปัญญา การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชนหากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้ประชาชนเข้าใจ ครูแห่งแผ่นดินเลือกจะใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา ทรงเลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง (Wattanabutr, et al., 2018 : 542-546)

3. พัฒนา แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนานั้นทรงมีหลักการสำคัญคือ

3.1 เริ่มต้นด้วยตนเองแนวพระราชดำริในการพัฒนาทรงเน้นการพัฒนาที่เกิดจากประชาชนต้องการจะพัฒนา ตลอดรัชสมัยในการทรงงานในบางครั้ง ประชาชนก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับโครงการพระราชดำริเช่นกัน ไม่เคยทรงฝืนบังคับประชาชนให้ร่วมมือแต่อย่างใดด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน กลับทรงเริ่มต้นโครงการพระราชดำรินี้ใหม่อย่างสม่ำเสมอจนมีโครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ และความต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังที่ทรงเน้นเสมอว่าการพัฒนานั้นต้องระเบิดจากข้างในก่อน

3.2 พึ่งพาตนเองได้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเน้นว่าการพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเองทรง

โปรดความเรียบง่ายและพึ่งพาตนเองได้ ดังที่ได้พระราชทานพระราชดำริ “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง “การปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง” ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้พิน นอกจากนี้ได้ประโยชน์ตามประเภทของการปลูกแล้วยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย พระองค์จึงทรงเข้าใจธรรมชาติและมนุษย์ที่อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน แนวพระราชดำริในเรื่องการพึ่งพาตนเองได้

3.3 ต้นแบบเผยแพร่ความรู้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงโปรดการสร้างต้นแบบการเผยแพร่ความรู้ โดยทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้นก็เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม ซึ่งหากแม้พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ได้ดี ประชาชนเองก็น่าจะทำได้เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ ที่เป็นแรงบันดาลใจการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติตั้งนั้นการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จึงเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นการปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามอย่างแท้จริง ศาสตร์ของราชาเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงแนะนำสิ่งที่เป็นปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ เป็นองค์ความรู้สำคัญ มีหลักวิชาต่างๆ ทั้ง สังคม วิทยาศาสตร์ ปนอยู่ เพราะไม่ใช่ศาสตร์ที่ใช้สอบหรือปริญญาแต่เป็นสิ่งที่พัฒนาประเทศ หากเราได้ศึกษาศาสตร์พระราชาเป็นระบบอย่างเป็นขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดประโยชน์มหาศาล

ซึ่งแนวคิดหรือหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีความน่าสนใจที่สมควรนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตการทำงานเป็นอย่างยิ่ง หากท่านใดต้องการปฏิบัติตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ท่านสามารถนำหลักการทรงงานของพระองค์ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ (Puyyabal, 2017 : 13-20)

6. ข้อเสนอแนะ

ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ที่ทำให้ประชาชนคนไทยมีความสุขคู่คุณธรรม โดยสอนให้คนดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พอเพียง อยู่ในโลกอย่างมีความสุข คำสอนของศาสตร์พระราชาไม่ใช่เป็นวาทกรรม แต่ถ้าปฏิบัติอย่างจริงจังจะเปลี่ยนชีวิต การส่งต่อแนวคิดผ่านชุมชนต้นแบบซึ่งเปรียบกับตำราบนดินเป็นสิ่งสำคัญซึ่งต้องมิงานวิชาการที่เป็นระบบและมีมาตรฐานรองรับ อนาคตพื้นที่กสิกรรมจะพัฒนาเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาการเกษตรแบบบ้านๆ เป็นโรงเรียนสอนชีวิตอย่างที่บ้าน ช่วยกันรักษาแผ่นดินเกิด เป็นอีกพลังสำคัญในการสืบสานคำสอนของพระราชา แม้ในหลวงรัชกาลที่ ๙ เสด็จสวรรคตแต่คำสอนของพระองค์ควรสานต่ออย่างเป็นรูปธรรม

ศาสตร์พระราชาที่คงอยู่คู่แผ่นดินไทยนั้นครอบคลุมทั้ง “พระราชดำริ” คือ แนวคิดและปรัชญา “พระราชดำรัส” คือ คำสั่งสอน ตักเตือน ให้สติ “พระราชกรณียกิจ” คือ หลักการทรงงาน และ “พระราชจริยวัตร” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมาซึ่งปวงพสกนิกรชาวไทยได้น้อมนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตน

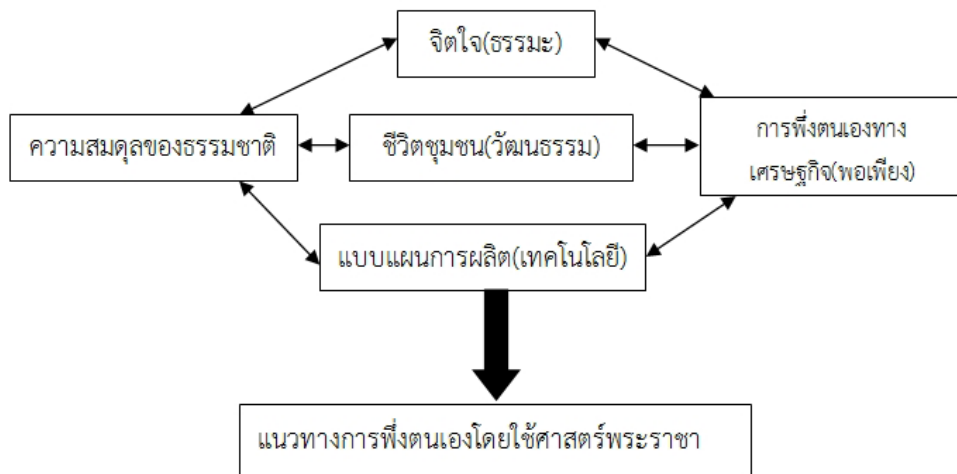

รวมทั้งรัฐบาลและข้าราชการทุกคนได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างชาติและพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน แนวทางการพึ่งตนเองโดยใช้ศาสตร์พระราชาคือ มีความสามารถในการกำหนดชีวิตตนเองและช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และพยายามลดการพึ่งพาทภายนอกในด้านต่างๆ ทั้ง 5 ด้านคือ 1) ด้านเทคโนโลยี 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านจิตใจ 5) ด้านสังคมและวัฒนธรรม การที่ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้นั้นอาจกล่าวได้ว่าเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการดำรงชีพคือ ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำสรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง คือ

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวทางที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการที่ประชาชนในชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและความยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงมีองค์กรชุมชนเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีส่วนช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต

แนวทางการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการพึ่งตนเองด้วยธรรม คือความถูกต้องความดีงาม ความเหมาะสม ด้วยการพัฒนาตนเอง การยกระดับตนเองให้ดีขึ้น ให้เจริญขึ้นจนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

References

- Kaewmanee, J. (2014). Community based tourism management in the philosophy of Sufficiency Economy, Ban Hua Khao, Pak Tho, Ratchaburi. *Education Master's thesis*. Graduate School : Silpakorn University.
- Kotter, J.P. (1996). *Leading Change*. Boston : Harvard Business School Press.
- Mookpadit, M. (2004). *An Analytical Study of H. M. The King's Sufficiency Economy Philosophy and Buddhism*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- P.A. Payutto. (2015). *Dictionary of Buddhism pramuandhamma*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University printing house.
- Peiankham, P. (2007). The Way of Living the Sufficiency Economy Philosophy. *Journal of Western Rajabhat*, 2(1), 27-30.
- Phongpit, S. (2004). *100 per cent to know*. Bangkok : Chareewit.
- Phramaha Mit Thitapanyo (Wanyao). (2005). *The Concept of Moderation in Theravāda Buddhism and H.M. King's Sufficient Economy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Yutthana Narachettho. (2013). Buddhist Integration of Self-reliance Principles in Thai Society. *Journal Faculty of Liberal Arts*, 8(16), 25-36.
- Puyyabal, D. (2017). The 9th track in the US. *Journal of the Association of Researchers*, 22(2), 13-20.
- R.S Burt. (1992). *Social Capital: Theory and Research*. New York : De Grayer.
- Semarat, A. (2017). The King's Philosophy The King's Philosophy. *Journal of the Royal Thai Police*, 59(1), 112-126.
- Wattanabutr, B., et al. (2018). King's Science and Thai Development. *Journal of Peace Studies*, 6(Special Issue), 539-552.
- Yathaengchat, S. (2017). *King's Science: World Leaders in Sustainable Law Consolidation Supporting the Royal Projects of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Bhumibol Adulyadej Bromnabophit*. Bangkok : Amarin Printing & Folding Company Licking Co., Ltd.

